

ПРЕДСТАВНИЦТВО ЖІНОК В ОРГАНАХ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ: ДОСВІД ФІНЛЯНДІЇ

В статті зосереджена увага на ролі жінок в органах державної влади Фінляндії. Наведено статистичні дані щодо представництва жінок в державних органах влади Фінляндії та України. Актуалізовано увагу на ролі гендерної рівності в суспільному та економічному розвитку. Розглянуто історичний шлях Фінляндії до гендерної рівності.

Ключові слова: Фінляндія, жінки в державних органах влади, гендерна рівність.

В 2017 р. виповнилося 25 років відновлення дипломатичних стосунків між Україною та Фінляндією. Вперше такі стосунки були встановлені в 1918 р. між УНР та Фінляндією. Попри таку вже немалу історію дружньої дипломатії, у пересічних українців щодо цієї північної країни вкрай мало об'єктивної інформації. Натомість сформувалися певні культурні стереотипи, які далекі від дійсності. Не помилюся, якщо зауважу, що така сама ситуація й серед фінів щодо України та українців. Тому вкрай важливий науковий, культурний, економічний, туристичний обмін для подолання бар'єрів та формування адекватного сприйняття один одного.

В даній розвідці пропоную зосередити увагу на ролі жінок в органах державної влади Фінляндії. Забігаючи наперед, зазначу, що такий позитивний досвід представлення жінок в різних сферах державного управління заслуговує на увагу з боку України, де більшість населення – жінки, але при цьому вони вкрай мало представлені в державобудівництві. В Україні лише в 2012 р. була прийнята «Стратегія державної кадрової політики на 2012–2020 роки», серед першочергових завдань якої зазначені «забезпечення гендерної рівності» та «створення належних умов для поєднання жінками професійних і сімейних обов'язків»¹. Щоправда, поза увагою залишається питання створення належних умов для поєднання професійних і сімейних обов'язків чоловіками. Таке упущення, на мій погляд, демонструє не неіснування даної проблеми, а ігнорування або ж взагалі її за таку не вважають. Що є ще одним підтвердженням вкоріненості певних стереотипів щодо ролі жінок і чоловіків в суспільстві. Для європейської країни XXI ст. це є неприпустимим.

Загалом проблема представлення жінок в органах державної влади є вкрай актуальною, навіть для високорозвинутих країн західного культурологічного кола. Ще в 1952 р. ООН була прийнята Конвенція про політичні права жінок; 1967 р. – Декларація про ліквідацію дискримінації щодо жінок; 1979 р. – Конвенція про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок. Європейський Союз (ЄС) задля пропагування рівності й подолання дискримінації за різними ознаками проголосив 2007 р. «Роком рівних можливостей для всіх». Для ЄС питання гендерного балансу, в тому числі й в політичній сфері, є одним з пріоритетних². У зверненні Генерального секретаря ООН Антоніу Гуттеріша до Міжнародного жіночого дня 2017 р. вказано, що збільшення світового ВВП на 12 трильйонів доларів до 2025 р. можливе завдяки встановленню гендерної рівності: «Гендерна рівність сприяє перетворенням, які вкрай необхідні для повноцінного функціонування громад, суспільств і економік». Також гендерна рівність є пріоритетною в глобальному плані розвитку до 2030 р.: серед 17-ти цілей сталого розвитку вона на 5-й позиції³.

На сьогодні, в результаті практичних дій щодо впровадження гендерної політики в різних країнах, виокремлюють кілька моделей реалізації політики гендерної рівності: 1. Гендерна інтеграція або «шведська модель» – охоплює всі сфери суспільного та приватного життя; 2. «Перехресна модель» – скерована на т. зв. позитивні дії щодо жінок (Бельгія); 3. «Рівність за межами гендеру» – ґрунтується на розумінні проблем нерівності щодо віку, дієздатності, расової, національної приналежності (Великобританія); 4. «Союзний стимул» – фінансова підтримка державою гендерних ініціатив⁴.

В 2010 р. Єврокомісія оприлюднила доповідь, в якій сказано, що «саме жінки допомогли б Європі швидше вийти з кризи. Для прикладу наводяться фінські підприємства, що перебу-

вають у жіночих руках. Порівняно з іншими, вони мають значно більші прибутки»⁵. Мимоволі з пам'яті виринають слова Маргарет Тетчер, які вже стали афоризмом: «Будь-яка жінка, яка розуміє проблеми в управлінні домашнім господарством, зрозуміє проблеми в управлінні країною». Тут же можна додати кілька речень з інтерв'ю підприємця, міністра економічного розвитку і торгівлі України (2014–2016) Айвараса Абромавичуса: «Я вважаю, що ми недооцінюємо жіночий потенціал в нашій країні. <...> Якщо виключити тих, хто в політиці, скажімо, понад п'ять років. Тому що вони заражаються там якоюсь «чоловічою солідарністю» <...> Я вважаю їх [жінки – О. С.] більш відповідальними. Я вважаю їх в наших реаліях менше схильними до корупції, «договорняків» там всіляких. Уявляєте, чотири жінки сидять десь в бані й домовляються про якийсь там «відкат» з ОПЗ [хімічно-промислове підприємство «Одеський припортовий завод» – О. С.]»⁶.

2016 р. став знаковим для Фінляндії. Цього року відзначали 150-річчя Мійни Сілланпяя – першої в історії Фінляндії жінки-міністра. Ювілейні заходи проходили під патронатом Тар'ї Кааріни Халонен, першої жінки-президента Фінляндії. Був відкритий спеціальний сайт та знятий документальний фільм про життєвий шлях Мійни Сілланпяя. Гаслом фільму стали слова «Воля. Віра. Мужність»⁷. Преса свого часу назвала Мійну Сілланпяя «захисницею служниць». Трудову діяльність жінка змушена була розпочати з 12-ти років. В 33 роки вона очолила Товариство служниць (Гельсінкі). Маючи лише два класи освіти, все життя вчилася самотужки. Саме вона в 1906 р. стала однією з 19-ти обраних до парламенту жінок. Її персональний світовий рекорд – депутат в 38 складах парламенту Фінляндії! В 1926 р. вона стала першою жінкою-міністром в своїй країні. Депутатом парламенту Мійна Сілланпяя була у віці 81 рік!⁸ Її кар'єрний шлях не був легким. Так само, як і шлях Фінляндії до гендерної рівності. Суспільство першопочатково дуже важко й неоднозначно сприймало прагнення жінок ставати активними учасницями перетворень в політиці та економіці. Як висловилося в одному зі своїх інтерв'ю пані посол Фінляндії з питань гендерного рівноправ'я Анне Ламміла, коли жінки почали займатися політикою, то часто звучало «жінки виступають, чоловіки змушені самі тягнути з ринку картоплю». Перелом в усвідомленні суспільної ролі жінок відбувся в Фінляндії після Другої світової війни. Суспільство змушене було змиритися з тим, що жінки виконують «чоловічу» роботу задля відбудови країни⁹. Важливим фактором на шляху до гендерної рівності стала сама держава, зокрема соціальна спрямованість законодавства. Так, у Фінляндії держава забезпечує навчальний процес: власне освіту, підручники, канцелярські товари, різноманітні матеріали для навчання, екскурсії, харчування, шкільний транспорт. Збір будь-яких коштів з батьків заборонений¹⁰. Повоєнний час для Фінляндії став й часом серйозних змін в соціальній політиці. Насамперед це стосувалося освітньої сфери, рівних освітніх можливостей. До того навчання в середній школі було доступне переважно міським жителям. В «Національній програмі для загальноосвітніх шкіл» (1970 р.) викладено принципи рівних можливостей в освіті для всіх бажаючих. З 1972-го р. розпочалася «нова школа», побудова суспільства з вищим рівнем освіти для всіх, запроваджено peruskoulu – 9-річна загальноосвітня муніципальна школа («фінський феномен»). В 1979-му р. проведена реформа підготовки вчителів. Тоді ж ухвалений закон щодо кваліфікації педагогів та методик педагогічної освіти. Пасі Сальберг в своїй книзі «Фінські уроки. Історія успіху реформ шкільної освіти в Фінляндії», метафорично назвавши успіх освітніх реформ Фінляндії «північне сяйво», виокремив низку практичних переваг освітньої системи своєї країни в тісній взаємодії з усіма сферами суспільства: «Фінляндія також демонструє на міжнародному тлі чималі успіхи в області комерції, технологій, стійкого розвитку, ефективності державного апарату й рівні благополуччя, що спонукає замислитися про взаємозалежність освіти та інших секторів суспільного життя»¹¹.

На сьогодні Фінляндія – високорозвинена держава, член ЄС з 1995 р. Фінляндія вдало використовує наявні ресурси, дбаючи при цьому про екологію. А фінська система шкільної освіти все частіше згадується як взірцева. Також на дуже високому рівні – медичне обслуговування та соціальний захист населення. Фіни на практиці спростували хибність твердження, що політика, управління державою, економікою, вдале реформування – це суто чоловіча справа. За даними Організації економічної співпраці та розвитку (OECD), понад 60% міністрів в уряді Фінляндії – жінки. Це – перше місце серед країн ЄС¹². У 2000-му р. президентом Фінляндії вперше стала жінка, Тар'я Кааріна Галонен; переобрана на другий термін в січні 2000-го р. По завершенні першого року президентства в березні 2001-го р. близько 70% опитаних громадян країни висловили своє задоволення її діяльністю на цій посаді. Президентом Фінляндії Тар'я Кааріна Галонен перебувала до 1 березня 2012-го р.

Громадяни Фінляндії поважають гендерну рівність, ідеї рівності жінок і чоловіків у доступі до

влади, гідної винагороди за свою працю та вплив у суспільстві. Однак, як розповів в інтерв'ю 2014-го р. проекту «Життя європейців» Юакім Хестхаммер, молодий політик з Фінляндії, «велика кількість соціальних структур у Фінляндії і досі патріархальні. Зокрема, зазвичай чоловіки заробляють більше за жінок, навіть якщо мають однакові посади. Другий важливий приклад – керівні посади переважно обіймають чоловіки. Статистика твердить, що лише близько 25% посад топ-менеджерів в приватному секторі посідають жінки, в державному секторі цей показник значно вищий, хоча і досі не сягає половини»¹³. Також точиться дискусія щодо соціальних квот на жінок на керівні посади. Зокрема, феміністки відкидають цю ідею, оскільки прагнуть, щоб людей обирали за їхні досягнення, а не за статтю. Вважаю такий підхід правильним для країн, де є рівні можливості для самореалізації. Якщо ж такі можливості відсутні, то квоти можуть частково вирішити проблему гендерної рівності. Але виключно на етапі формування гендерно орієнтованого законодавства й механізмів його практичного втілення. В інших випадках квоти можуть використовувати для певних спекуляцій та махінацій. Наприклад, в партійних списках, згідно квот, будуть присутні жінки. А коли їх оберуть до того чи іншого органу влади, вони під тиском різних обставин відмовляються від мандатів на користь інших кандидатів.

До гендерної рівності фінське суспільство йшло кілька останніх поколінь. Зокрема, Фінляндія стала першою європейською країною, в якій жінки отримали право голосувати – 1906-й р. В 1907-му р. до фінського парламенту вперше увійшли жінки – 19 жінок і 181 чоловік. Для порівняння – у Франції жінки право голосу отримали лише в 1944-му р. На початку 1950-х рр. у фінському парламенті співвідношення було: 10% жінок і 90% чоловіків. Ці цифри поступово змінювалися: на 1980-ті рр. жінок в парламенті було вже понад 30%, на сьогодні ця цифра складає понад 40%. Також в переважній більшості партій є «жіночі» осередки, які мають всередині партій великий вплив та любіють жіночі права. Після майже 10-ти років боротьби, жінки отримали можливість працювати священиками в лютеранських церквах (з 1988-го р.)¹⁴.

Згідно даних аналітичного дослідження Ради Європи (2016 р.) про представництво жінок та чоловіків в державних органах влади в країнах Ради Європи, жінок в 2005-му р. в органах місцевого самоврядування було 38%, 2016 – 41,5% (приріст на 3,5%). В Україні, за даними того ж дослідження, ситуація наступна: 2005 р. – 4,9%, 2016 р. – 11,3% (приріст – 6,4%). Жінок-мерів у Фінляндії в 2005 р. – 13,4%, 2016 – 19,1%; в Україні – жодної в 2005 і 2016 рр., але 5,7% – в 2008 р. Жінок в муніципальних радах протягом періоду дослідження – понад 34%; в Україні їх в 2008 р. було 44%, тоді як зовсім не було в 2005 та 2016 рр. Серед лідерів 5 політичних партій 2016 р. жодної жінки на чолі партії, 20% - спікерів партії, але 45% жінок – кандидатки до національних виборів; окремих «жіночих партій» у Фінляндії не зафіксовано. В Україні таких партій – 14,8%. На мій погляд, це може свідчити про важкодоступність жінкам пробитися в провідні ролі в партіях, тому вони й самоорганізуються в окремі «жіночі» партії. Наявність таких партій я б розглядала швидше як «мінус», ніж «плюс» для партійного будівництва країни. Адже це ще одне підтвердження усталеного ставлення до жінок як до нездатних займатися політикою й державобудівництвом. На жаль, така думка часто побутує й серед самих жінок.

Призначених жінок-суддів 2005 р. – 33,3%, 2008 р. – 31,6%, 2016 р. – 27,8%. В Україні ситуація наступна: 2005 р. – 12,2%, 2008 р. – 21,3%, 2016 р. – 28,9%. Жінки-посли і повноважні представники: 2005 р. – 24,7%, 2008 р. – 25,7%, 2016 р. – 42,5; Україна: 2005 р. – немає, 2008 р. – 3,6%, 2016 р. – 4,3%¹⁵. Загалом, з даного дослідження випливає, що лише 2 країни із 46, представлених в доповіді, - Фінляндія і Швеція, - виконали рішення Ради Європи від 2003 р. про збільшення представництва жінок в органах влади бодай до 40%. Вони мають таку кількість жінок «в однопалатних парламентах чи в нижніх палатах парламенту. У середньому цей показник для країн Європи становить 25,6%». Представництво жінок в Україні в органах влади – одне з найнижчих в Європі, ледь більше 6%. Гірші показники мають лише Туреччина та Росія¹⁶.

Варто також наголосити, що «одним із принципів зовнішньої політики Фінляндії є прагнення сприяти встановленню гендерної рівності», про що на сайті посольства Фінляндії в Україні є навіть окремий розділ¹⁷. В 1987 р. в цій країні набув чинності закон про рівноправність жінок і чоловіків, в якому наголошено на трьох його основних прагненнях: «запобігання дискримінації за ознакою статі; заохочення рівності жінок і чоловіків; поліпшення становища жінок, особливо в трудовому житті». В Глобальному звіті про статеву рівність в 2012 р. Фінляндія посіла друге місце¹⁸.

Отже, з вищенаведеного можна зробити наступні висновки. По-перше, Фінляндія пройшла досить тривалий шлях для досягнення гендерної рівності. По-друге, відповідне реформування охопило всі сфери життя. Вкрай важливою на шляху досягнення політичної стабільності й сталого економічного зростання стала освітня реформа, загалом соціально орієнтоване зако-

нодавство. По-третє, переосмисленню суспільної ролі жінки сприяли кризові явища в історії країни, насамперед наслідки Другої світової війни. По-четверте, держава була зацікавлена в створенні гендерно орієнтованого законодавства для формування сучасного фінського суспільства.

---

¹ Про Стратегію державної кадрової політики на 2012–2020 роки / Законодавство України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/45/2012#n7>.

² Марценюк Т. Гендерна політика Європейського Союзу: загальні принципи та найкращі практики. – К., 2015. – С. 6, 8.

³ Встановлення гендерної рівності може збільшити світовий ВВП на 12 трильйонів доларів до 2025 року – Генсек ООН, 8 березня 2017/ УНІАН. Інформаційне агентство. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.unian.ua/world/1814011-vstanovlennya-gendernoji-rivnosti-moje-zbfilshi>

⁴ Черняхівська В. В. Гендерна політика в системі державного управління: Україна та європейський досвід. Дис... канд. наук з держ. управління. – К., 2017. – С. 97.

⁵ Шерстюк Н. Жінки при владі чи поза нею? / Радіо Свобода, 8 квітня 2010 р. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.radiosvoboda.org/a/2006121.html>

⁶ Айварас Абромавичус, гість програми «Кисельов. Авторське» від 19 лютого 2018 року. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=FiWekh5MI7Y>

⁷ Рогозина О. Женщины в Финляндии: от неволи до равенства / Terve Suomi. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://terve-suomi.com/suomi/obshchestvo/414-zhenshchiny-v-finlyandii-ot-nevoli-doravenstva.html>

⁸ Ляхтеенмяки М. Мийна Силланпяя – первая женщина-министр Финляндии / Skandi.navs. Selected stories from the Nordics. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://scandinews.fi/society/story/5218-mijna-sillanpyaya-pervaya-zhenshhina-min>

⁹ Рогозина О. Финские женщины могут все. Финские женщины свободны, независимы, образованны, но так было не всегда (червень 2016) / Это Финляндия. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://finland.fi/ru/zhizn-i-obshhestvo/36372/>

¹⁰ Білецька Н. 7 принципів фінської освіти / Видавництво Старого Лева. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://starylev.com.ua/club/article/7-pryncypiv-finskoji-osvity>

¹¹ Сальберг П. Финские уроки. История успеха реформ школьного образования в Финляндии / Лит-Мир. – С. 6. Электронная библиотека. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.litmir.me/br/?b=560648&p=6>

¹² Women in government Share of women ministers / Організація економічної співпраці та розвитку (OECD). – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.facebook.com/theOECD/photos/a.10150177273897461.304209.73290362460/10152864149947461/?type=1&theater>

¹³ Огаркова Т. Життя європейців: гендерна рівність в Фінляндії // Українська правда. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://life.pravda.com.ua/society/2014/10/21/182443/>

¹⁴ Там само.

¹⁵ Balanced participation of women and men in decision-making. Analytical report – 2016 data Gender Equality Commission (GEC). – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://rm.coe.int/analytical-report-data-2016-/1680751a3e>

¹⁶ У Європі при владі недостатньо жінок – дослідження, 17 жовтня 2017 / BBC Україна. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bbc.com/ukrainian/news-41657298>

¹⁷ Politics / Посольство Фінляндії, Київ. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://finland.fi/tag/politics/>

¹⁸ Фінляндія. Характеристика країни. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.info4migrants.com/finland/wp-content/uploads/sites/2/2015/02/CountryProfileFINLANDLe>